

Polonyi Artemisz – Doleschall Miklós

Az Európai Unió audiovizuális politikája

Teljes változat

2005. április

Tartalom

Bevezetés az audiovizuális politikába	3
Technológiai fejlődés az audiovizuális szektorban	4
Az audiovizuális szektor gazdasági és kulturális jelentősége	6
Elvek és iránymutatás az audiovizuális politikában	7
Az audiovizuális politika céljai	7
A szabályozási elvek	7
A szabályozás területei	8
A közösségi fejlesztések támogatásainak alapelvei	9
A támogatás területei	10
Határok nélküli televíziózás direktíva	11
A vételi szabadság	11
A televíziós adások terjesztésének és gyártásának előmozdítása	11
Reklámszabályozás	12
Kiskorúak és az emberi méltóság védelme, és a válaszadás joga	13
MÉDIA Program	13
Képzés	14
Gyártáselőkészítés	14
Forgalmazás	14
Promóció és fesztiválok	14
Külső viszonyok	15
Az Európai Unió bővítése	15
Együttműködés audiovizuális területen	15
Kulturális diverzitás	16
Az audiovizuális politika Magyarországon	16
Országos Rádió és Televízió Testület	16
A filmtörvény	17
Felhasznált irodalmak és források	18

Bevezetés az audiovizuális politikába

Az audiovizuális politika alapvetően a televíziózás, a filmkészítés és a filmforgalmazás szabályozása, de ide tartozik még a rádiózás is. Az audiovizuális szektor és a hozzá kapcsolódó politika nem összekeverendő az Információs Társadalom fogalmával, amely elsősorban az elektronikus kommunikációra (és ezen belül az Internetre) vonatkozik. Kétségtelen, hogy a hétköznapi értelemben vett digitális technológiák (például Internet, kábeltelevízió, DVD) megjelenése óta a két terület között vannak átfedések. Az audiovizuális tartalom például egyaránt vonatkozik a televízióra és a világhálóra is, és ma már a hagyományos értelemben vett audiovizuális produktumok (mozgóképfelvételek vagy hanganyagok) sem csak a televízión vagy rádión keresztül elérhetőek. A nyolcvanas évek első felében, azon túl, hogy felismerték az audiovizuális szektor gazdasági és kulturális jelentőségét, a műholdas közvetítés felfedezése, és az audiovizuális kereskedelemben az Egyesült Államokkal szembeni lemaradás gyors növekedése készítette a Közösséget arra, hogy aktívan foglalkozzon ezzel a területtel. Az Európai Tanács 1989-ben adta ki a Határok Nélküli Televíziózás Direktívát (Television Without Frontiers Directive), amelynek célja az egységes televízió-közvetítési piac megvalósítását szolgáló szabályozási feltételek megteremtése volt. Emellett a Közösség 1990-ben elindította a MÉDIA programot, amely az európai televíziós programgyártás protekcionista támogatását biztosította. A politikai fejlődés következő állomása az 1993. november 1-én hatályba lépett Maastrichti Szerződés, amely az audiovizuális szektort beemelte a kulturális politikai tevékenység területei közé. Ez jelent jogalapot ahhoz, hogy a Közösség pénzügyi támogatást adjon az audiovizuális szektorban megvalósuló programokra, illetve a tagállamok közötti együttműködés elősegítésére.

Az audiovizuális politika három területe:

1. Keret szabályozás a televízió-közvetítés egységes piac tényleges megvalósításáról, illetve a kiskorúak védelme az ártalmas audiovizuális tartalomtól.
2. Európai szintű támogatási rendszer, amely kiegészíti a létező nemzeti szinteket.
3. Külső viszonyok, különösen az európai kulturális érdek védelme a Világkereskedelmi Szervezetben

A kilencvenes években megjelent digitális technológiák, illetve az a tény, hogy az ártalmas tartalmakhoz való hozzáférés nemzetközi szinten növekszik (ez főleg a világhálóra vonatkozik), újabb kihívást jelentettek az európai társadalmaknak. Az Európai Bizottság 1997 kiadta a Határok Nélküli Televíziózás Direktíva módosítását. Az Európai Bizottság 1999-ben publikálta az Elvek és iránymutatás a Közösség audiovizuális politikájához a digitális korban című dokumentumot, amely a politika korábbi alapelveit és jövőjét határozza meg. Ez tartalmazza például azt az elvet, hogy az Európai Bizottságnak az állandó digitális technológiai fejlődés miatt két évente jelentést kell benyújtani az irányelv alkalmazásáról, és szükség

esetén további javaslatokat kell tenni. A legutóbb például annak a meghatározását szorgalmazták, hogy miként kellene alkalmazni a direktíva előírásait az új reklámozási technikák esetében.

A digitális technológia fejlődésének és az Internet megjelenésének köszönhetően az audiovizuális tartalom már nemcsak a televízión vagy a rádión keresztül hozzáférhető. Ez a szabályozás területén is problémát okoz. Ugyanis az Internet egyszerre jelenik meg az elektronikus kommunikációra (terjesztés) és a tartalom miatt audiovizuális szektorra vonatkozó szabályozásban. A Bizottságnak 2005. ápriliséig kell elkészíteni az úgynevezett információs struktúrákról szóló jelentést.

Technológiai fejlődés az audiovizuális szektorban

Az audiovizuális szektor óriási fejlődésen megy át, amely újabb és újabb kihívást jelentett és jelent a jogalkotóknak. A harminc évvel ezelőtt a hétköznapi ember számára a zenei szórakozást a rádió, a bakelit lemez és a magnókazetta jelentette, viszont a képi szórakozási lehetőségek még ennél is korlátozottabbak volt. Bár létezett mozi és színes televízió, utóbbival csak a földi sugárzású adókat lehet fogni, így legfeljebb négy-öt csatorna közül lehetett válogatni.

A nyolcvanas évek elején az Egyesült Államokban jelentek meg az első közvetlen műsorszóró műholdak (Direct Broadcast Satellite, DBS), amelyek segítségével az emberek más államokból (később más földrésről) sugárzott televízióadók műsorát is megtekinthették. Parabola antenna segítségével 30-40 csatornát lehetett fogni. A televíziózásnak ez a bővülése adott lehetőséget arra, hogy megjelenjenek a speciális tartalmú műsorszolgáltatók (hír-, zene-, sporttelevíziók stb.).

Az audiovizuális szektorban és az információ-technológiában a nagy áttörést a digitális technika térhódítása jelentette. Az analóg technikával ellentétben a digitálissal kisebb hullámhosszon nagyságrendekkel több információt lehet továbbítani. A köznyelvben azonban digitális kornak, avagy a 21. század technikájának azt nevezzük, amikor a számítógépek és az általuk használt technikák megjelentek az audiovizuális szektorban. Mégis, már a nyolcvanas évek második felében megjelentek olyan fejlesztések, amely megváltoztatták a televíziózási szokásokat.

A hagyományos kommunikációs hálózatokban a rézből vagy alumíniumból készült kábel továbbítja az elektromos hullámot, amelyet egyaránt használtak hangátvitelre (telefon) és adatok továbbítására (telefax, telex). A koaxiális kábel viszont egy külső és belső huzalból áll, és a két hengerfelület közötti térben haladnak az elektromos hullámok. Ezzel a technikával nemcsak jóval több információt lehet továbbítani, hanem egy időben akár különböző típusúakat is. Ez tette lehetővé a kábeltelevíziós hálózatok kiépülését, amelynek köszönhetően már 100-150 műsoradóhoz is hozzáférhettek az emberek.

Amikroelektronika adott új lendületet a számítógépek fejlődésének. A korábbi szobányi számítógépek helyett megjelentek a bonyolult integrált áramkörös személyi számítógépek (Personal Computer, PC). Ezzel párhuzamosan kezdtek fejlődni a számítógépes hálózatok is. Kezdetben a lokális hálózatok (Local Areal Network, LAN), majd a kilencvenes évektől az Internet.

Az adatátvitel fejlődésének következő lépcső foka a fényvezetők. A rendkívül tiszta és speciális üvegből készült szálban maga a fény az információhordozó. A fényvezető végén, a vételi oldalon egy fénydióda alakítja a fényerősség változását elektromágneses jellé. Hatékonyságát jól szemlélteti, hogy egy egytized milliméter keskeny fényvezető szálon egyidejűleg több tízezer telefonbeszélgetés bonyolítható le. Ezzel az adatátviteli sebességgel válik lehetővé a jövőben az Interneten keresztüli televíziózás. A számítógépes memóriák segítségével nem csak akkor nézhetünk meg egy műsort, amikor azt sugározzák, hanem később is, illetve megszakíthatjuk és folytathatjuk máskor. Éppen úgy tehetünk, mintha egy elektronikus videotékából válogatnánk ki a műsorokat. Ez azonban olyan újabb problémákat vet fel a jogalkotóknak, mint a reklámszabályozás, vagy az, hogy hogyan támogathatóak az európai alkotások, és hogyan védhető a szerzői jog.

A hetvenes években még csak stúdióhasználatban létezett a mágneses képrögzítés (videó). Csak a nyolcvanas években kezdett elterjedni a hétköznapi életben a japán JVC gyár által létrehozott VHS-technológia (Video Home System).

A hang- és képrögzítést is jelentősen megváltoztatta a digitális technika. A nyolcvanas évek végén megjelentek első CD-k (Compact Disc), amelyek még mechanikus elven működtek. A mikroszkopikus kiemelkedések és bemélyedések sorozatának eltérő fényvisszaverő képessége jelentette a hangok és adatok tárolását. Később a termomágneses-optikai jelenség felhasználásával, a mágnesezettségi állapottól függően eltérő fényvisszaverő képességet, és jóval nagyobb tárolókapacitást értek el, amelynek a továbbfejlesztése a DVD (Digital Video Disc). Alapvető különbség a CD és a DVD között, hogy utóbbinál két jeltároló réteg hordozza az információt. A jövőben az eddigi lézertechnikát a Blue Ray váltja fel, amellyel a mostaninál jóval sűrűbben lehet majd az adatok felvinni egy DVD-lemezre.

A kilencvenes évek második felétől a személyi számítógép segítségével házilag is lehet CD-t írni, majd később DVD-t. Az Internet fejlődésével lehetővé vált zenei anyagok és mozi filmek illegális letöltése, és azok kiírása saját adattárolókra.

Az analóg hálózatok korlátozottabb tartalmi hozzáférést jelentettek felhasználó számára, mert egy hálózatban, egy időben csak egy szolgáltatás tudunk igénybe venni. Például ha telefonvonalon keresztül internetezünk, akkor nem tudunk telefonálni, és nem tudnak minket hívni. Az úgynevezett digitális technológiákkal viszont egy hálózatban több szolgáltatás is elérhető: egyszerre tudunk vele akár telefonálni, internetezni, rádiót hallgatni és televíziót nézni.

Az új technológiák azonban társadalomra veszélyeket, és így a Közösség számára újabb feladatokat is jelentenek. A hagyományos médiumok, a televízió és a rádió esetében a tartalom viszonylag kontrollált, és a felhasználó passzív, azaz csak abban a döntési helyzetben van, hogy nézi-e az adott adást vagy sem. Az Internet azonban aktív részvételt, és akár interakciót is biztosít. Adatokat nemcsak fogadhatunk, hanem küldhetünk is, és mindenki számára elérhetővé tehetünk. Így viszont könnyen szabadon hozzáférhetővé válhatnak az olyan tartalmak, amelyek károsak lehetnek a kiskorúakra, illetve sérthetik az emberi méltóságot, vagy akár szerzői jogokat.

Az audiovizuális szektor gazdasági és kulturális jelentősége

Az audiovizuális szektor már a csatlakozások előtt, a kilencvenes évek végén is több mint egymillió embert foglalkoztatott az Európai Unióban. Ennek több mint egyharmada magasan képzett szak-ember. Ezen kívül a technológiai fejlődés (videókazetták, DVD, kábeltelevízió) gazdasági növekedést is eredményezett. A filmekhez való könnyebb hozzáférés azonban nem csökkentette a mozik látogatottságát. Sőt, éppen ellenkezőleg, a multiplexek megjelenésével újjászületett a mozi. Például egyetlen év alatt (1997-ről 1998-ra) 760 millióról 814 millióra (7 százalékkal) növekedett az eladott mozijegyek száma.

Ezzel együtt az európai audiovizuális ipar komoly lemaradásban van az amerikaival szemben. Az Egyesült Államokból érkezők produkcióknak – tagállamonként eltérően – 60 és 90 százalék közötti részarányuk van az európai audiovizuális piacon (jegyeladások, videokazettákkal és DVD-vel való kereskedelem és a televíziós programok jogdíjai). Ezzel szemben az európai termékek részesedése az amerikai piacon a 2 százalékot sem éri el. Az Európai Unió audiovizuális kereskedelmi deficitje az Egyesült Államokkal szemben 7 milliárd euró, azaz több mint 1700 milliárd forint, amely a magyar költségvetés 30 százaléka.

Az audiovizuális szektornak nemcsak gazdasági jelentősége van, de társadalmi és kulturális kulcsszerepet is játszik, mivel a televíziózás a legfontosabb információforrás és szórakozási lehetőség az európai társadalmakban. A háztartások 98 %-ában van televízió-készülék, és egy átlag európai 1998-ban több mint napi 200 percet tévézett. A gyermekek esetében ez a szám még nagyobb. Azonban a televíziózásnál is többet hallgatnak rádiót az európaiak. Ráadásul utóbbit megbízhatóbb hírforrásnak tartják, mint bármelyik más médiumot, bele értve a nyomtatott sajtót is. Az audiovizuális média kulcsszerepet játszik a demokratikus társadalmak életében. Nem egyszerűen informál a világ eseményeiről, de segít az embereknek, hogy hogyan értékeljék azokat. A média társadalmi értékeket közvetít.

Elvek és iránymutatás az audiovizuális politikában

Az audiovizuális politikai céljai

Az audiovizuális politika céljai között első helyen állnak azok az értékek, amelyek a Közösség létének alapelveit jelentik. Ezek a következők: a szólásszabadság, a válaszadás joga, a pluralizmus, a szerzői jogok, a kulturális és nyelvi diverzitás hirdetése, a kiskorúak és az emberi méltóság védelme, és a fogyasztóvédelem. Emellett fontos, hogy audiovizuális alkotások szabad mozgása is lehetővé váljon az Európai Unióban. Ezeknek a jogszabályoknak megalkotása, az értékeknek a védelme minden tagállamnak kötelessége, hiszen ezek képezik az európai demokratikus társadalom alapjait. Ehhez nyújt keretszabályozást a Határok nélküli televíziózás direktíva.

Az audiovizuális politika második célja az európai fejlesztések támogatása, a programgyártás elősegítése. Az utóbbi harminc évben az audiovizuális fejlesztések rendre Európán kívül születtek meg, emellett az európai filmipar is kereskedelmi deficitet termel az Egyesült Államokkal szemben. A támogatási rendszerek kidolgozásának célja az, hogy a nemzeti támogatások mellett a Közösség elsősorban összeurópai programokat támogasson.

A szabályozási elvek

Az európai értékek védelme minden tagállamnak kötelessége, hiszen ezek képezik a demokrácia alapját. Az audiovizuális szektorra vonatkozó szabályozási elveket hat pontban fogalmazták meg:

(1) Az arányosság elve, amely le van fektetve az Európai Unió alapszerződésében is. Lényege, hogy a Közösség éppen csak annyira avatkozzon be egy területen vagy támogasson egy szektort, amennyire az szükséges. Az alkalmazásban szükség van a folyamatos ellenőrzésre, hogy a szabályozás megfelelő szintű legyen, illetve a finanszírozás ne legyen túlzott.

(2) A terjesztés és a tartalom szétválasztása. A Zöld könyv a telekommunikáció, a média és az információ-technológiai szektor konvergenciájáról című dokumentum mutatott rá arra, hogy az audiovizuális tartalom többféle módon is elérhető. A televízió esetében a fogyasztó passzív, de az Internet esetében viszont aktív résztvevő. Ezért szükséges, hogy a tartalom szabályozása összhangban legyen a tartalomszolgáltató jellegzetes vonásaival. A szabályozásnak fel kell ismerni a piac bizonytalanságait, és minden eszközzel segíteni a fogyasztók védelmét.

(3) A szabályozás közérdekhez igazítása. A Közösségnek garantálni kell az olyan társadalmi közérdekek hatékony védelmét, mint a szólásszabadság, a válaszadásjoga, a szerzői jogok, a pluralizmus, a fogyasztóvédelem, a kiskorúak és az emberi méltóság védelme, és a nyelvi és kulturális sokféleség hirdetése. A digitális környezet hatással van a közérdekekre, ezért a szabályozási folyamatnak is hatékonyan kell foglalkozni ezekkel.

(4) A közszolgálati televíziók szerepének elismerése és azok átlátható finanszírozása. A közszolgálati televíziók minden tagállam életében fontos szerepet játszanak. Feladatuk a kulturális és nyelvi diverzitás és a művelődés támogatása, a közvélemény tárgyilagos tájékoztatása, és a pluralizmus garantálása. Az új audiovizuális környezetben viszont, a szabad piaci versenyben a kereskedelmi csatornák mellett ezeknek a feladatoknak az ellátása nem feltétlenül kifizetődő. Emiatt a tagállamoknak lehetősége van arra, hogy meghatározott módon finanszírozzák a közszolgálati televíziókat. Ezeknél a támogatási rendszereknél azonban figyelembe kell venni az arányosság elvét, illetve azt, hogy ne befolyásolják túlzottan a piaci versenyt.

(5) Önszabályozás. Mivel egy piac önszabályozása, saját játékszabályainak megalkotása csak az általános törvényi feltételeken belül lehetséges, a piaci szereplők képesek hozzájárulni a közérdekű célok gyakorlati alkalmazásához. Ez megfelel a szubszidaritás elvének is, azaz hogy a döntéseket az érintettekhez legközelebb eső szinten kell meghozni. Az önszabályozásnak azonban komoly feltétele, hogy az a kisebb piaci szereplőket ne hozza hátrányba. Maga az önszabályozás léte a mediációra is ösztönöz, azaz a piaci szereplők a vitás eseteket a bírósági szint előtt egymás között rendezzék.

(6) Összefogás. A tagállamok felelőssége, hogy kidolgozzák azokat a törvényeket, amelyek biztosítják az audiovizuális szektorra vonatkozó keretszabályokat, és hozzájárulnak a fejlesztésekhez és az önszabályozás megvalósításához. Ehhez szükséges a jogalkotók és az érintettek közötti összefogás.

A szabályozás területei

A Határok nélküli televíziós direktíva

Az először 1989-ben fogadták el a televíziózásra vonatkozó alapelveket, amelyet 1997-ben a folyamatos technológiai és piaci fejlődés miatt felülvizsgáltak. A tagállamok kötelessége volt egy évben belül meghozni azokat az új jogszabályokat, amelyek szigorú alkalmazzák a Határok nélküli televíziós direktíva előírásait. Az Európai Bizottság két évente az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és a Gazdasági és Szociális Bizottságnak egy jelentést nyújt be az irányelv alkalmazásáról, és szükség esetén további javaslatokat tesz, hogy ezen irányelvet hozzáigazítsák a televíziós műsorszolgáltatás területén bekövetkezett fejleményekhez, különösen az új keletű technológiai fejlemények fényében.

Hozzáférés az audiovizuális tartalomhoz

A digitális korban a néző olyan sok televízió-csatornához jut hozzá, hogy azoknak a műsorkínálata már nehezen átlátható. Ebben segíthet Electronic Programme Guide (EPG). Ez lehetővé teszi, hogy a fogyasztó meg tudja tekinteni a programok előzeteseit. Ez az eszköz azonban nem csak arra képes, hogy tájékoztasson vagy hirdessen egy műsort, hanem arra is, hogy szűrőként működjön. Az EPG segítségével a szülők képesek lennének a kiskorúak számára ártalmas tartalmakat letiltani.

A szerzői jogok védelme és küzdelem a kalózkodás ellen

Az Internet az audiovizuális alkotások gyors terjesztéséhez, a digitális technológiák pedig a tökéletes másolásához teremtenek lehetőséget. Ezáltal nem pusztán a szerzői jogok sérülnek, hanem a kalózkodás nemzetközi szinten komoly gazdasági károkat okoz. Ezen a területen a nemzeti bűnüldöző szervezetek összefogására van szükség.

A kiskorúak védelme

A digitális korban a kiskorúak védelme a hagyományos módszerekkel már hatástalan. Az Internet terjedése miatt már nem elegendők a jogszabályok. Olyan technológiákra van szükség, amelyek segítenek kiszűrni vagy blokkolni az ártalmas tartalmú műsorokat. Ez nem azt jelenti, hogy csökken a televízió-csatornák vagy társadalom felelőssége a kiskorúak védelmében. Sőt, gondoskodni kell arról, hogy a szülők és pedagógusok tájékozottak legyenek, hogy a gyermekek milyen veszélyeknek vannak kitéve. A műsorszolgáltatók az önszabályozással, magatartási kódexekkel nagyobb hatékonysággal tudnak küzdeni az ártalmas audiovizuális tartalom ellen.

Reklámozás és szponzorálás

Elsődlegesen a fogyasztóvédelem jegyében limitálni kell a reklámok idejét. A technológiai fejlődés, az interaktivitás azonban a hirdetőknél is új lehetőségeket kínál. Ez sok új kérdést vet fel, amelyek válaszra várnak.

A közösségi fejlesztések támogatásainak alapelvei

Az audiovizuális politika céljai között helyet kapott az európai alkotások támogatása. Ez kiegészíti a létező nemzeti támogatási rendszereket. Ennek az a célja, hogy megőrizhessék az európai sokféleséget, illetve javítsák az európai alkotások versenyképességét, hogy jobban tudjanak érvényesülni az európai piacokon. Három alapelvet fogalmaztak meg ezen a területen:

(1) Szét kell választani a közösségi és nemzeti támogatások céljait. A nemzeti támogatások esetében a hangsúly az ösztönzésen van. Az európai támogatások pedig azokra a fejlesztésekre vonatkoznak, amelyek a versenyképességet javítják.

(2) A közösségi hozzáadott-érték. Azokra a fejlesztésekre kell koncentrálni, amelyek terjesztésre, a projekt- vagy vállalkozásfejlesztésre, vagy szakmai tréningere vonatkoznak. A MÉDIA programban olyan támogatásokat kell adni, amelynél a magas a hozzáadott-érték, illetve más eszközökkel a legnagyobb szinergiában vannak.

(3) Rugalmasság és befogadókészség. Az új típusú audiovizuális tartalmak, az új módszerek megjelenése, a szektor gyors fejlődése igényli a támogatási programok rugalmasságát.

A támogatás területei

Kulturális és nyelvi sokféleség

Az európai kulturális és nyelvi diverzitás megőrzése az audiovizuális politika alapelvei között is szerepel. A digitális környezet fejlődése arra felé tart, hogy a néző minél jobban bekapcsolódhasson a tartalom megválasztásába. Azonban nehéz megjósolni a fejlődés konkrét elemeit, ezért folyamatos analízisre és további információkra van szükség. A cél világos: a kulturális és nyelvi sokféleséget meg kell őrizni, és az információs társadalom fejlesztéseinek is részévé kell tenni.

MÉDIA program

A jövőben számba kell venni a digitális technológiák alkotta eszközöket és keltette kihívásokat. Ehhez kell igazítani a támogatási programok minden elemét (tréningek, gyártás-előkészítés, terjesztést, promóció) úgy, hogy azok minél jobban segítsék az európai audiovizuális ipar fejlődését.

Az eEurope kezdeményezés

Az eEurope célja elősegíteni, hogy az európai emberek minél könnyebben képesek legyenek az audiovizuális tartalmakhoz (Internet) hozzáférni, és ez által az emberek az információs társadalom részei lehessenek.

Kutatás és fejlesztés

Az audiovizuális szektor fejlődése nemcsak nélkülözhetetlen, hanem közös érdek is. A támogatni kell azokat a kezdeményezéseket, amelyek fejlesztik a közcélú interakciót, könnyebbé teszik a digitális kulturális tartalmakhoz való hozzáférést, és hatékonyabbá teszik az oktatást és képzést.

A közösségi eszközök koordinációja

Biztosítani kell a létező programok tovább fejlesztését, és elősegíteni az újak születését. Azonban kerülni kell a projektek felesleges duplikációját. Törekedni kell arra, hogy a beruházások maximálisan kihasználtsanak legyenek, emiatt előnyben kell részesíteni a páneurópai fejlesztéseket.

A tapasztalatok megosztása a tagállamok között

A nemzeti támogatási rendszerekért felelős szervezetek részéről szükséges a tapasztalatok és az információk cseréje ahhoz, hogy a Közösség a kialakíthassa a legjobb támogatási gyakorlatot, amely a későbbiekben mintája tud lenni az egyes tagállamok támogatási rendszereinek.

Határok nélküli televíziózás direktíva

A Határok nélküli televíziózás direktíva (Television without Frontiers Directive, TWFD) gyakorlatilag egy keretjogszabály, amelynek az elsődleges célja, hogy kialakítsa a szükséges feltételeket a televíziós közvetítések Közösségen belüli szabad mozgásához. Emellett a direktíva biztosítani szándékozik a kiskorúak és az emberi méltóság védelmét az ártalmas audiovizuális tartalomtól. Ezek az irányelvek jelentik a nemzeti intézmények részére a kötelező szabályozási kereteket.

A vételi szabadság

A tagállamoknak biztosítani kell a vételi szabadságot, nem korlátozhatják a vételi lehetőségeket. A direktíva hatálya alá eső okok miatt (kiskorúak és az emberi méltóság védelme, illetve a válaszadás joga) nem akadályozhatják a más tagállamból érkező műsorok sugárzását.

Az előírás biztosítja továbbá, hogy tagállamra vonatkozó azon események, amelyek a társadalomnak kiemelt fontosságúak (Olimpiai Játékok, labdarugó világ- és Európa-bajnokság vagy például parlamenti közvetítés), nem lehet olyan módon közvetíteni, hogy abból a tagállam népességének jelentős részére ki legyen zárva.

A televíziós adások terjesztésének és gyártásának előmozdítása

A műsorszolgáltatóknak európai (uniós) alkotások részére biztosítani kell a műsoridejük több mint 50 %-át. A műsoridő számításába nem tartoznak bele a hírekre, sporteseményekre, játékokra, és a reklámra szánt idő. A kitűzött cél eredetileg az európai kulturális diverzitás hirdetése, amely lényegében nem valósul meg, mivel az országok többségében a saját készítésű programok jelentik az európai alkotásokat.

Magyarországon az olasz és német sorozatok mellett a saját készítésű show-műsorok, illetve kötelezővé tett magyar sorozatok jelentik az európai alkotásokat. Fontos, hogy ez a fejezet csak azokra a televíziókra vonatkozik, amelyek a nemzeti hálózat részét képezik (országos földi sugárzású adók).

Reklámszabályozás

A Határok nélküli televíziózás direktíva megkülönbözteti a reklámokat, a távértékesítést, a közszolgálati közleményt, a saját műsorok reklámozását, és a szponzorálást. A reklám két jellemzője, hogy fizetnek érte és egy termék értékesítésének elősegítése a célja. Ezzel szemben a közszolgálati közlemény ingyenes, és társadalmi célú.

A távértékesítésnek azokat a hirdetések, illetve műsorokat nevezzük, amikor a közönségnek bemutatnak, közvetítenek egy telefonon keresztül megrendelhető árut. Az ilyen jellegű programok legfeljebb egyórásak lehetnek. Vannak olyan televíziók, amelyek teljes egészében ilyen típusú műsorra specializálódtak. Ezekre a csatornákra más előírások vonatkoznak.

Szponzorálásról beszélünk, amikor egy szervezet hozzájárul egy televíziós műsor elkészítéséhez. Ez esetben fel kell tüntetni a szponzor nevét vagy lógóját, de a nézőt a filmen belül semmi nem ösztönözheti a szponzoráló cég termékeinek vagy szolgáltatásainak a megvételét.

Alapvető követelmény, hogy a reklámblokkokat jól láthatóan meg kell különböztetni az adásidőn belül. Emellett a reklámok nem alkalmazhatnak tudat alatt befolyásoló technikákat, nem sérthetik az emberi méltóságot, és nem ösztönözhet egészségre, biztonságra vagy környezetre káros viselkedésre. A burkolt reklámozás is tilos, amely azt jelenti, hogy egy műsorban egy terméket vagy márkanévét nem lehet szavakban vagy képekben megfogalmazni, bemutatni.

A rendelkezés fontos része a reklámidő-szabályozás. A reklám és távértékesítés együttvéve nem haladhatja meg a napi adásidő 20 százalékát, de a reklámok önálló részesedése is legfeljebb csak 15 százalék lehet. A hirdetések viszonylag egyenletesen kell elosztani a nap 24 órájában, ugyanis a hatvan percre eső reklámok is legfeljebb az adásidő 20 százalékát tehetik ki. A reklámblokkok csak a bizonyos esetekben szakíthatnak meg egy teljes műsort. A játékfilmekben belül csak minden eltelt 45 perc után lehet reklámozni. A bármilyen hosszúságú vallási műsorokat, illetve a harminc percnél rövidebb időtartamú hír és aktuális témájú műsorokat, a dokumentumfilmeket és gyermekprogramokat pedig egyáltalán nem lehet megszakítani hirdetéssel.

Cigaretta és más dohányárak reklámozása teljes mértékben tiltott. A gyógyászati termékek és alkoholtartalmú italok hirdetése is korlátozva van. Utóbbi reklámfilmek az alkoholfogyasztást nem kapcsolhatja össze a járművezetéssel, nem kelthetik azt a benyomást, hogy hozzájárul a társadalmi és szexuális sikerekhez, és nem ösztönözhetnek mértéktelen italfogyasztásra.

Kiskorúak és az emberi méltóság védelme, és a válaszadás joga

A tagállamoknak biztosítani kell, hogy a televíziós műsorok nem károsíthatják súlyosan a kiskorúak fizikai, értelmi vagy erkölcsi fejlődését. Ez a meghatározás viszont eléggé puha, emiatt az Európai Unió fontosnak tartja az önszabályozást, a családbarát műsornézési elveket és az olyan értékelési rendszer kialakítását, amely alapján minden műsornál feltűntetik az ajánlott korhatárt.

Ha egy műsor nem felel meg a kiskorúak védelmének, tehát brutalitást vagy pornográf elemeket tartalmaz, akkor azt olyan adásidőben kell sugározni, amikor a gyermekek normális körülmények között nem láthatják. Emellett az új televíziókészülékeket fel kell szerelni egy olyan technikai eszközzel, amellyel a szülők ki tudják szűrni ezeket a műsorokat.

Emellett az adások nem tartalmazhatnak semmiféle gyűlöletre uszítást faji, nemi, vallási vagy nemzetiségi alapon. Természetesen az önszabályozás kitérhet az emberi méltóság további védelmére.

Minden tagállamban jogot kell kapni a válaszadásra vagy egyenértékű jogorvoslatra, ha valakinek egy televíziós programban valótlan tények állításával megsértették a jogos érdekeit, különösen hírnevét és becsületét.

MÉDIA Program

A pénzügyi támogatás célja, hogy az európai audiovizuális ipar képes legyen érvényesülni az európai piacon. Az Európa Tanács meghirdette a MÉDIA I programot (1990-95). A pozitív eredményekre építve indították el a MÉDIA II programot (1996-2000) fókuszálva a képzésre, audiovizuális projektek fejlesztésére és terjesztésére. A MÉDIA Plusz (2001-2006) ennek támogatási mechanizmusnak a jelenlegi folytatása, amelynek a kerete 400 millió euró. A 2007-től induló időszak költségvetése már 1055 millió euró lesz. A támogatás alapelve, hogy a projekt költségvetésének legfeljebb felét finanszírozzák, eltekintve néhány kivételes esettől.

A MÉDIA program öt alprogramja:

1. Képzés, tréning
2. Gyártás-előkészítés
3. Forgalmazás
4. Promóció
5. Fesztiválok

Képzés

A Közösség a szakemberek képzés mindkét oldalát, tehát az egyént és az oktatási intézményt is támogatja. Az individuális támogatást lehet nyerni az új technikák és fejlesztések elsajátításához, a menedzsment-képzéshez, és forgatókönyvíráshoz. A támogatás intézményi oldala az iskolák és piaci szereplők partnerségének elősegítése, illetve ingyenes workshopok szervezése.

Gyártás-előkészítés

Az Unió támogatni kívánja az európai cégek egyszeri, illetve a rendszeres összeurópai projektjeit. Emellett támogatja a független, fiatal (35 év alatti) piaci szereplőket is. A támogatásnak feltétele a MÉDIA program más alprogramjában való korábbi részvétel.

Forgalmazás

Ebben a kategóriában nem-nemzeti európai témájú alkotások terjesztésére lehet támogatást nyerni. Egyaránt pályázhatnak mozik, mint vetítők, illetve azok a forgalmazó cégek, amelyek moziban, televízióban, DVD-n vagy videón (2006-ig) és online formában (2007-től) megtekinthetővé teszik a filmeket.

Promóció és fesztiválok

Ez eredetileg két különböző alprogram, de lényegileg azonosak. Például itt is követelmény a MÉDIA program más alprogramjában való korábbi részvétel. Az Unió szeretné elősegíteni az európai szakemberek kapcsolatát, tapasztalat cseréit, az európai munkák hirdetését, adatbázisok létrehozását, nagyközönséget célzó alkotások promócióját, illetve filmfesztiválok szervezését.

Külső viszonyok

A Közösség audiovizuális politikájának külső aspektusa három elemet tartalmaz. (1) Felkészülés az Európai Unió bővítésére, (2) együttműködés harmadik országgal, illetve más nemzetközi szervezetekkel, és (3) kulturális diverzitást. Emellett az Európai Uniónak feladata a Világkereskedelmi Szervezeten (WTO) belüli többoldalú kereskedelmi tárgyalásokon az európai audiovizuális érdekek védelme.

Az Európai Unió bővítése

A kilencvenes évek közepén tíz kelet-közép európai országon kívül Törökország, Málta és Ciprus nyújtotta be csatlakozási kérelmét az Európai Unióhoz. Ebből a tizenhárom államból tíz már 2004 óta a Közösség tagja, a tagjelöltek köre pedig azóta kibővült Horvátországgal, de az EU további célja, hogy a többi balkáni országokat is előbb-utóbb a soraiban tudja. A kandidáló országoknak bizonyos feltételeket kell teljesíteni a csatlakozáshoz. Ezek közé tartozik például a jogharmonizáció, amelybe beletartozik az audiovizuális szektorra vonatkozó szabályozás is. Az audiovizuális politikában a Közösség megfogalmazott feladata a tagjelölt államok segítése ezen a területen.

Együttműködés az audiovizuális területen

A harmadik országgal, térséggel vagy szervezettel való együttműködésnek három célja van. Egyrészt az európai kultúrák Európán kívüli promóciója, másrészt elősegíteni a kultúrák közötti megértést, és végül elősegíteni a jobb tapasztalatcserét a fejlesztések területén.

Az Unió elsődlegesen a regionális együttműködést hangsúlyozza. Erre példa az Euro-Mediterrán Kulturális Partnerség (Euro-Mediterranean Cultural Partnership, EuroMed). Az 1995-ben elindított program résztvevői felismerték, hogy a mediterrán térségnek (az egész Földközi-tenger medencéje) és európai társadalmaknak közös civilizációs és kulturális tradíciói vannak. A partnerségi program négy területen kívánja elősegíteni a kultúrák közötti kölcsönös megértését és egymás elismerését:

1. Euromed örökség – a kézzelfogható és a kézzel nem fogható örökségek.
2. Euromed Audiovizuál – alkotások terjesztése.
3. Euromed emberiség – történelem, irodalom, vallás.
4. Med-Média – gyakorlati képzések, tréningek.

A EuroMed további jelentősége, hogy ez adott mintát 1997-től a MÉDIA Programnak. Ebben a partnerségi programban jelennek meg olyan elvek, amelyeket felfedezhetünk az európai audiovizuális szektor támogatásában is: kisszámú keret program, a civil társadalom kiemelt részvételének támogatása, és ösztönözni a kulturális szereplők tapasztalatcseréjét.

Kulturális diverzitás

A kulturális és nyelvi sokféleség hirdetése és szolgálata az Európai Unió alapelvei között szerepel, amely azt jelenti, hogy életben kell tartani a kultúrák közötti dialógust, segíteni kell a békés együttélést, és biztosítani kell a fejlődést. A Közösség ezeket a szempontokat nemcsak a határokon belüli akciókban veszi figyelembe, hanem ezt az elvet a világ más régióira is kiterjeszti, mint például az afrikai, karibi, csendes-óceáni, illetve a mediterrán térségre is.

Az audiovizuális politika Magyarországon

Magyarországon az audiovizuális politika alapvetően két részből áll: a médiából (televízió, rádió) és a filmgyártásból. Előbbiért az Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT) felel és munkáját a médiatörvény (1996. évi I. törvény) szabályozza. Utóbbi pedig a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM) hatáskörébe tartozik, és a filmtörvény (2004. évi II. törvény) gondoskodik a megfelelő jogi környezetről.

Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT)

A rádiózásról és televíziózásról szóló törvény összhangban van az audiovizuális szektorra vonatkozó európai szabályozási elvekkel. A jogszabály az ORTT-t (Testület) jelöli meg a műsorszolgáltatók feletti felügyeleti és ellenőrzési szervként. A Testület feladata többek között a frekvenciagazdálkodás, a műsorszolgáltatási szerződések megkötése, a műsorszolgáltatási díj megállapítása, illetve a műsorfigyelő- és elemző szolgálat fenntartása.

A gyakorlatban tehát pályázni lehet frekvenciahasználatra. Ez lehet akár helyi, de lehet országos használat. A műsorszolgáltatók a frekvenciahasználatért műsorszolgáltatási díjat fizetnek, amely a műsortámogatási rendszerbe, a Műsorszolgáltatási Alapba folyik.

A két magyarországi kereskedelmi televízió-csatorna, az RTL Klub és a TV2 rekordévet tudhat maga mögött. Az utóbbit működtető MTM-SBS Rt. 22,55 milliárd forintos nettó árbevétel mellett 2,53 milliárd forint adózás előtti eredménnyel zárta a tavalyi évet. A tavalyi esztendő mérlegéhez tartozik, hogy a két kereskedelmi adó összesen 891-szer akadt fenn az ORTT műsorfigyelő szűrőjén.

A gazdasági jövedelmezőség azonban előbb-utóbb megcsappanhat. A jelenlegi analóg műsorszórásról 2012-ig át kell térni a digitális technikára, amellyel a mai három csatornával szemben 15-20 televízióadó lesz elérhető.

A filmtörvény

2004 áprilisában lépett hatályba a mozgóképről szóló törvény, amelynek elsődleges célja a támogatási források hatékony felhasználásának szabályozása, és ez által elősegíteni a magyar filmipar helytállását hazánkban és nemzetközi szinten egyaránt.

A törvény ehhez először meghatározza a magyar, illetve magyar részvételű filmek kritériumait. Ha egy alkotás a pontszámítási módszer alapján a maximálisan elérhető pontok 75 %-át elérte, akkor az tisztán magyar filmalkotásnak tekintendő. Magyar részvételű koprodukcióról beszélünk az elérhető pontok 30 százaléka, és egyéb magyar részvételű filmről 15 százaléka esetében.

Filmszervezetek

A jogszabály több szervezet feladatát is meghatározza. A *Magyar Mozgóképek Közalapítvány* végzi a költségvetési források elosztását. Ehhez ki kellett dolgozni az elosztás rendszerét, a pályázati elveket, illetve hatékonyan ellenőrizni kell a támogatások felhasználását. A *Mozgóképek Koordinációs Tanács* egy konzultációs testület, amely különböző intézmények és szervezetek delegáltjaiból áll. Feladata a pályázatok összehangolása, és az állami támogatási koncepció fejlesztése. A *Nemzeti Filmiroda* látja el a filmiparra vonatkozó államigazgatási feladatokat: hatósági, ellenőrzési és szolgáltatói tevékenység. A *Magyar Nemzeti Filmarchívum* pedig értelemeszerűen a nemzeti filmvagyron védelmével foglalkozik.

Támogatások típusai

A szelektív támogatás az, amelyet pályázat útján lehet elnyerni. Normatív támogatásra a filmelőállító és a filmrendező jogosult a referenciamű (a támogatandó alkotást megelőző film) mozi-nézőszáma alapján. Strukturális támogatások az uniós a film költségvetésnek 50 százalékát. Ez alól kivételt jelentenek az alacsony költségvetésű, illetve a korlátozott nyelvi területtel rendelkező országokból származó alkotások. Mivel a magyar filmek esetében minkét kategória alkalmazható, ezért a törvény a filmalkotás magyar részvételének 80 százalékban állapítja meg a támogatás intenzitását. Ez kivételes esetekben (művészfilm) akár teljes mértékű is lehet.

Felhasznált irodalmak és források

Irodalmak

Az internetes tartalomszolgáltatásokra vonatkozó szabályozás az Európai Unióban és egyes nemzeti jogokban

Cinematographic and other audiovisual works

Határok nélküli televíziózás irányelv – 89/552/EEC

Határok nélküli televíziózás irányelv – 97/36/EC

Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról

Introduction to Audiovisual Policy

MEDIA Plus Programme of the European Union

Principles and Guidelines for the Community's Audiovisual Policy in the Digital Age (1999)

Protection of Minors and Human Dignity in Audiovisual and Information Services

Regulating Audiovisual Content in the Digital Age

Szélessávú elektronikus kommunikáció Magyarországon

The Focus Groups in the 2003 Communication on the future of European audiovisual regulatory policy

Törvény a mozgóképről (2004. évi II. törvény)

Törvény a televíziózásról és rádiózásról (1996. évi I. törvény)

Források:

www.europa.eu.int/comm/avpolicy/index_en.htm – Audiovizuális Politika

www.europa.eu.int/eur-lex – Európai Unió törvénytár

www2.datanet.hu/im/DatabaseSearch.html – Igazságügyi Minisztérium Fordítási Adatbázis

www.ortt.hu – Országos Rádió és Televízió Testület

www.kultura.hu/nkom/nkom – Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

www.ihm.hu – Informatikai és Hírközlési Minisztérium

KJK Kerszöv CD jogtár